

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ουσιαστικά και ρήματα

Τα ουσιαστικά και τα ρήματα είναι τα σημαντικότερα συστατικά κάθε γλώσσας. Ας πάρουμε για παράδειγμα τις αγγλικές λέξεις *water* και *drink*. Αυτές οι λέξεις περιγράφουν βασικά γεγονότα της ανθρώπινης εμπειρίας. Αυτές οι λέξεις μπορούν από μόνες τους να σχηματίσουν στοιχειώδεις προτάσεις όπως *Water!* ή *Drink!* Κατά συνέπεια τέτοιες λέξεις είναι βασικές για την επικοινωνία και συνήθως προηγούνται κατά την εκμάθηση μιας γλώσσας (κάθε λογικός δάσκαλος θα δίδασκε τις λέξεις *νερό* και *πίνω* πριν από λέξεις όπως *περίεργος* και *εντούτοις*). Αυτό ισχύει και για τα Νέα Ελληνικά.

Τα ουσιαστικά και τα ρήματα στα Νέα Ελληνικά είναι κλιτές λέξεις. Αυτό σημαίνει ότι, εκτός από τη λεξική τους σημασία, περιλαμβάνουν και γραμματικές πληροφορίες. Στις επόμενες ενότητες θα παρουσιάσω βασικά γραμματικά χαρακτηριστικά των ουσιαστικών και των ρημάτων, δίνοντας έμφαση σε εκείνα τα χαρακτηριστικά που είναι λιγότερο γνωστά και αυτονόητα για όσους μαθαίνουν Ελληνικά.

2.1 Η γραμματική των ουσιαστικών

Τα ουσιαστικά της Νέας Ελληνικής εμφανίζονται στον λόγο με διαφορετικές μορφές:

(1)	δρόμος	δρόμοι
	“street”	“streets”

Οι διαφορετικοί τύποι ενός ουσιαστικού έχουν ένα κοινό αριστερό μέρος (*δρόμ-* στο παράδειγμά μας), που είναι φορέας της λεξικής σημασίας του ουσιαστικού αυτού. Αυτό το μέρος (το θέμα) μας λέει ότι το ουσιαστικό σημαίνει «δρόμος». Το δεξί τους μέρος (*-ος* ή *-οι* στο παράδειγμά μας) είναι φορέας γραμματικών πληροφοριών για το ουσιαστικό αυτό. Αυτό το μέρος (η κατάληξη) δείχνει μεταξύ άλλων ότι ο τύπος *δρόμος* είναι στον ενικό (αριθμό) και ο τύπος *δρόμοι* στον πληθυντικό.

Ο αριθμός, το γένος και η πτώση είναι τα τρία βασικά γραμματικά χαρακτηριστικά που δομούν το σύστημα των ουσιαστικών στα Νέα Ελληνικά. Ο αριθμός (ενικός και πληθυντικός στα Νέα Ελληνικά) αποτελεί ένα κοινό χαρακτηριστικό για πάμπολλες γλώσσες, και όχι μόνο ινδοευρωπαϊκές, κατά συνέπεια δεν χρειάζεται εξήγηση. Το

γένος και η πτώση όμως δεν είναι τόσο κοινά χαρακτηριστικά, οπότε θα αναφερθούμε διεξοδικά σε αυτά.

2.1.1 Το γένος

Αν γνωρίζετε κάποια γλώσσα που διαθέτει γένος όπως τα Γερμανικά τα Γαλλικά, τα Ρωσικά, τα Ιταλικά ή τα Ισπανικά, τότε ήδη έχετε κάποια εικόνα για το γένος. Για όσους δεν έχουν αυτή την εικόνα, θα προσπαθήσω να εξηγήσω το γένος με μια αναλογία από την (πραγματική) ζωή. Τα ανθρώπινα όντα και τα ζώα έχουν φύλο (ένας άντρας ή ένας ταύρος είναι αρσενικά, και αντίστοιχα μια γυναίκα ή μια αγελάδα είναι θηλυκά), ενώ τα αντικείμενα δεν έχουν φύλο (τα τραπέζια ή οι καρέκλες είναι ουδέτερα από αυτή την άποψη). Με παρόμοιο τρόπο τα ουσιαστικά μπορούν να είναι είτε αρσενικά, είτε θηλυκά, είτε τέλος ουδέτερα (που αρχικά σήμαινε ούτε «αρσενικό, ούτε θηλυκό»). Αυτή η τριμερής διάκριση γένους (πρβλ. τη διμερή διάκριση γένους στα Ισπανικά, στα Ιταλικά ή στα Γαλλικά) αποτελεί τη βάση για τη διάκριση των ουσιαστικών της Νέας Ελληνικής σε τρεις μεγάλες κατηγορίες. Κάθε ουσιαστικό στα Νέα Ελληνικά πρέπει να είναι είτε αρσενικό, είτε θηλυκό, είτε ουδέτερο. Κάθε ουσιαστικό μπορεί να έχει μόνο ένα γένος, δεν μπορεί δηλαδή να είναι αλλού αρσενικό κι αλλού θηλυκό. Και οπωσδήποτε κανένα ουσιαστικό δεν μπορεί να εμφανίζεται χωρίς γένος.

Ως συστατικό της γραμματικής των ουσιαστικών το γένος εμφανίζεται στην κατάληξη:

(2) δρόμος (ΑΡΣ.) ώρα (ΘΗΛ.) βιβλίο (ΟΥΔ.)
“street” “hour” “book”

Δηλώνεται όμως και εκτός του ίδιου του ουσιαστικού, σε λέξεις όπως το οριστικό άρθρο (που ισοδυναμεί με το αγγλικό *the*):

(3) ο δρόμος (ΑΡΣ.) η ώρα (ΘΗΛ.) το βιβλίο (ΟΥΔ.)

Έχοντας αυτά κατά νου, ας δούμε τις τρεις κατηγορίες γένους για τα βασικά ουσιαστικά της Νέας Ελληνικής:

ΑΡΣΕΝΙΚΟ	ΘΗΛΥΚΟ	ΟΥΔΕΤΕΡΟ
ο δρόμος (“street”)		το βιβλίο (“book”)
ο άντρας (“man”)	η ώρα (“hour”)	το παιδί (“child”)
ο χάρτης (“map”)	η ζώνη (“belt”)	το πράγμα (“thing”)

Πίνακας 2.1: Οι ομάδες γένους για τα βασικά νεοελληνικά ουσιαστικά.

Ουσιαστικά με το ίδιο γένος έχουν κοινό οριστικό άρθρο, αλλά διαφορετικές καταλήξεις. Δεν θα ήταν παράλογο λοιπόν να χρησιμοποιήσουμε αυτή τη μικρή λέξη για να αναγνωρίσουμε το γένος ενός ουσιαστικού. Αυτό κάνουν εξάλλου τα περισσότερα λεξικά, κι αυτό θα κάνω κι εγώ από εδώ και πέρα.

Τα λεξικά δίνουν πληροφορίες όχι μόνο για τη σημασία του ουσιαστικού αλλά και για το γένος του. Κάποια λεξικά χρησιμοποιούν τους συγκεκριμένους όρους *αρσ.* (*αρσενικό*, “masculine”), *θηλ.* (*θηλυκό*, “feminine”), και *ουδ.* (*ουδέτερο*, “neuter”). Άλλα λεξικά παραθέτουν το αντίστοιχο οριστικό άρθρο (*ο* για τα αρσενικά, *η* για τα θηλυκά, *το* για τα ουδέτερα), συνήθως μετά το ουσιαστικό (εντός παρενθέσεων ή χωρισμένο με κόμμα από το ουσιαστικό). Θα πρέπει ωστόσο να θυμάστε ότι το οριστικό άρθρο στα Νέα Ελληνικά πάντα προηγείται του ουσιαστικού. Τα λεξικά το παραθέτουν μετά από το ουσιαστικό μόνο και μόνο γιατί κάτι τέτοιο διευκολύνει την αλφαβητική ταξινόμηση. Για παράδειγμα *δρόμος*, *ο / δρόμος (ο)* (πατήστε εδώ για να δείτε ένα πραγματικό λήμμα: http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html.)

Μπορούμε να προβλέψουμε το γένος ενός ουσιαστικού στα Νέα Ελληνικά; Η απάντηση είναι «όχι». Στα Νέα Ελληνικά, όπως και σε πολλές άλλες ινδοευρωπαϊκές γλώσσες, το γένος απέχει πολύ από την ιδέα του φύλου που χρησιμοποίησα για να εξηγήσω τις διακρίσεις γένους. Μια καρέκλα στην πραγματική ζωή είναι χωρίς άλλο ουδέτερη, αλλά η λέξη *καρέκλα* όχι (είναι θηλυκό). Ο καφές, η σοκολάτα και το τσάι θα μπορούσαν να αποτελέσουν μια κοινή κατηγορία (είναι ροφήματα, συνήθως χωρίς αλκοόλ), αλλά το γένος φαίνεται να διαφωνεί μαζί μας και τα τοποθετεί σε ξεχωριστές κατηγορίες.

(4) ο καφές η σοκολάτα το τσάι

“coffee”   “chocolate”   “tea”

Γιατί ο καφές να είναι αρσενικό, η σοκολάτα θηλυκό και το τσάι ουδέτερο; Επίσης, γιατί τα ουσιαστικά *μολύβι*, *μαρκαδόρος* και *πένα* να μην έχουν το ίδιο γένος; (Το μολύβι είναι ουδέτερο, ο μαρκαδόρος είναι αρσενικό, η πένα είναι θηλυκό).

Σε κάποιες περιπτώσεις, πάντως, το γένος δεν είναι έξω από τη λογική και μπορεί να προβλεφθεί. Ουσιαστικά που συνδέονται τυπικά με τα ανθρώπινα όντα και τα ζώα επηρεάζονται από το φύλο. Το αρσενικό φύλο συνήθως αποδίδεται με αρσενικό γένος και το ίδιο ισχύει και με το θηλυκό φύλο:

- (I)   ο άντρας (“man”)   η γυναίκα (“woman”)
         ο Πέτρος (“Peter”)   η Κατερίνα (“Catherine”)
         ο ταύρος (“bull”)   η αγελάδα (“cow”)

Το ίδιο ισχύει και με τα επαγγέλματα ως τυπική ιδιότητα των ανθρώπινων όντων:

- (II)   ο δάσκαλος (“male teacher”)   η δασκάλα (“female teacher”)
         ο γιατρός (“male doctor”)   η γιατρός (“female doctor”)

Επίσης υπάρχουν κάποιες κανονικότητες στην απόδοση γένους που καλό θα ήταν να έχετε υπόψη σας. Για παράδειγμα, οι περισσότερες χώρες έχουν θηλυκό γένος, διότι η λέξη με τη σημασία “country” στα Νέα Ελληνικά είναι θηλυκού γένους (*η χώρα*).

- (III)   η Αγγλία (“UK”), η Γαλλία (“France”), η Ισπανία (“Spain”)

Αλλά και εδώ όπως και αλλού θα συναντήσετε αρκετές εξαιρέσεις:

- (IV)   ο Καναδάς (“Canada”), ο Λίβανος (“Lebanon”),
         το Μεξικό (“Mexico”), το Ιράκ (“Iraq”)

Οι δάνειες λέξεις (λέξεις που προέρχονται από άλλες γλώσσες) δεν είναι κάτι ασυνήθιστο στα Νέα Ελληνικά. Όταν ένα δάνειο ουσιαστικό γίνεται μέρος του νεοελληνικού λεξιλογίου, πρέπει οπωσδήποτε να προσλάβει γένος. Ποιο από τα τρία; Το ουσιαστικό *πίτσα* μοιάζει με θηλυκό λόγω της κατάληξής του (βλ. τον πίνακα 2.1). Έτσι κατηγοριοποιείται ως θηλυκό. Χώρες όπως *Λίβανος* ή *Μεξικό* έχουν περάσει από μια παρόμοια διαδικασία (το πρώτο μοιάζει με αρσενικό, το δεύτερο με ουδέτερο).

Τι συμβαίνει όμως με τα ακόλουθα ουσιαστικά;

- (V)   φεστιβάλ (“festival”), κομπιούτερ (“computer”),
         γκαράζ (“garage”), Ιράκ (“Iraq”), ευρώ (“euro”)

Οι καταλήξεις αυτών των ουσιαστικών δεν ταιριάζουν με τις καταλήξεις καμιάς κατηγορίας γένους από τον πίνακα 2.1. Κατά συνέπεια τα ουσιαστικά δεν μπορούν να κατηγοριοποιηθούν είτε ως αρσενικά, είτε ως θηλυκά, είτε ως ουδέτερα. Τέτοιες λέξεις περνάνε στην κατηγορία του ουδέτερου, ίσως γιατί η σημασία του ουδέτερου δομείται με βάση τον αποκλεισμό («ούτε αυτό, ούτε εκείνο...»).

Αυτοκίνητα και αυτοκίνητα

Η παράμετρος του γένους κάνει μια ενδιαφέρουσα διάκριση μεταξύ αυτοκινήτων:

- Τα καθημερινά, μέσα αυτοκίνητα είναι συνήθως ουδέτερα:
(VI) **το** Φιάτ (“Fiat”), **το** Πεζό (“Peugeot”), **το** Σμαρτ (“Smart”)
- Αντίθετα, τα αυτοκίνητα πολυτελείας είναι συνήθως θηλυκά:
(VII) **η** Μερσεντές (“Mercedes”), **η** Φεράρι (“Ferrari”)

Γιατί; Μια πιθανή εξήγηση είναι η εξής: Τα ακριβά αυτοκίνητα είναι συνήθως αγαπημένα αντικείμενα (όχι εργαλεία, όπως τα συνηθισμένα αυτοκίνητα), κι έτσι τους αποδίδουμε ανθρώπινες ιδιότητες. Γιατί όμως η Φεράρι να είναι θηλυκό και όχι αρσενικό; Η ερμηνεία ξεπερνά κατά πολύ τα όρια αυτής της γραμματικής κι έτσι θα την παρακάμψω για να συνεχίσω με το γένος.

Το γένος είναι μη προβλέψιμο στα Νέα Ελληνικά, κατά συνέπεια η λογική δεν μπορεί να βοηθήσει στην αναγνώρισή του. Ο ασφαλέστερος τρόπος για να τα βγάλετε πέρα με το γένος είναι να χρησιμοποιήσετε τη μνήμη σας και να μαθαίνετε το γένος του ουσιαστικού μαζί με τη σημασία του (αν το αφήσετε για μετά, θα χαθείτε). Και αν ψάχνετε αναλογίες γένους με κάποια γλώσσα που ήδη γνωρίζετε, καλύτερα να το ξεχάσετε. Η καρέκλα είναι θηλυκού γένους στα Ελληνικά (**η** καρέκλα), στα Ισπανικά (**la** silla) και στα Γαλλικά (**la** chaise), αλλά αρσενικού γένους στα Γερμανικά (**der** Stuhl). Το ξέρω ότι είναι δύσκολο, αλλά έτσι είναι. Αν χρειάζεστε κάποια ενθάρρυνση, έχετε υπόψη ότι το γένος των ουσιαστικών επηρεάζει λέξεις που εξαρτώνται συντακτικά από τα ουσιαστικά, όπως είναι τα επίθετα, οι αντωνυμίες και τα αριθμητικά (βλ. κεφάλαια 5 και 6).

Αν υπολογίσουμε ότι ουσιαστικά με το ίδιο γένος έχουν εν πολλοίς κοινές καταλήξεις (τα αρσενικά λήγουν σε -ς, που εμφανίζεται ως -ος, -ας, -ης), θα μπορούσε κανείς να πει ότι το γένος είναι προβλέψιμο από την κατάληξη. Κάτι τέτοιο φαντάζει ευκολότερο από την

απομνημόνευση του γένους για κάθε λέξη χωριστά (και πολλά εγχειρίδια βασίζονται σε αυτό), αλλά δεν είναι πάντα επαρκές. Όπως θα διαπιστώσετε αν προχωρήσετε στα Ελληνικά, υπάρχουν πολλές λέξεις με την ίδια κατάληξη αλλά διαφορετικό γένος:

(VIII) ο δρόμος (“street”), η έξοδος (“exit”), το κράτος (“state”)

2.1.2 Η πτώση

Αν γνωρίζετε κάποια γλώσσα που διαθέτει πτώση (όπως τα Ρωσικά, τα Τουρκικά, τα Αραβικά ή τα Γερμανικά), τότε ξέρετε τι σημαίνει αυτό. Για όσους δεν το γνωρίζουν, θα προσπαθήσω να το εξηγήσω με βάση το ακόλουθο σενάριο: Φανταστείτε δύο Έλληνες φοιτητές, τον Γιάννη και τον Πέτρο, που συγκατοικούν. Αυτό το σενάριο μπορεί να περιγραφεί με τις ακόλουθες προτάσεις:

(5a) **Ο Γιάννης μένει με τον Πέτρο.**

“**John lives with Peter.**”

(5b) **Ο Πέτρος μένει με τον Γιάννη.**

“**Peter lives with John.**”

(5c) **Ο Γιάννης και ο Πέτρος μένουν μαζί.**

“**John and Peter live together.**”

Μένει/μένουν σημαίνουν “lives/(they) live”, *με* σημαίνει “with”, το *και* είναι το νεοελληνικό “and”. Ο Γιάννης και ο Πέτρος στις προηγούμενες προτάσεις εμφανίζονται με δύο διαφορετικούς τύπους.

(6) “John”

“Peter”

ο Γιάννης

ο Πέτρος

τον Γιάννη

τον Πέτρο

Η χρήση του καθενός από τους δύο τύπους δεν είναι τυχαία. Θέλω να πω ότι δεν μπορείτε να αντικαταστήσετε τον έναν με τον άλλο. Γιατί; Η απάντηση έρχεται από τον χώρο της σύνταξης: Καθένας από αυτούς τους τύπους συνδέεται με έναν ξεχωριστό ρόλο μέσα στην πρόταση. Ας ξεκινήσουμε με τους τύπους *τον Γιάννη / τον Πέτρο*. Αυτοί οι τύποι χρησιμοποιούνται μόνο μετά από πρόθεση (στην περίπτωση μας το *με*). Άρα τα ουσιαστικά της Νέας Ελληνικής διαφοροποιούνται ανάλογα με

τον (συντακτικό) τους ρόλο και αυτός ο τύπος διαφοροποίησης αποτυπώνεται στην πτώση.

Τα προηγούμενα παραδείγματα δεν εξαντλούν το φαινόμενο της πτώσης στα Νέα Ελληνικά. Αυτό που θα πρέπει να κρατήσετε είναι ότι τα ουσιαστικά μπορεί να διαφέρουν και ως προς τον συντακτικό τους ρόλο. Και αν αυτή η διαφοροποίηση φαντάζει εξωτική για τα γλωσσικά σας δεδομένα, δείτε το ακόλουθο παράδειγμα:

(7a) **He** lives here.

(7b) Peter lives with **him**.

Τα 7a και 7b αποτυπώνουν τη διάκριση πτώσης στα Αγγλικά. Οι τύποι *he* και *him* αποτελούν δύο εκδοχές της ίδιας προσωπικής αντωνυμίας (τρίτο πρόσωπο, αρσενικό) και η χρήση τους εξαρτάται από τη σύνταξη με έναν τρόπο παρόμοιο με τα Ελληνικά.

2.2 Η γραμματική των ρημάτων

Τα ρήματα της Νέας Ελληνικής εμφανίζουν παρόμοια εσωτερική δομή με τα ουσιαστικά:

(8)   **παίζω**   **παίζεις**
          “I play”   “you play”

Οι προηγούμενοι ρηματικοί τύποι έχουν ένα κοινό αριστερό μέρος (θέμα), το *παίζ-*, που είναι φορέας της (λεξικής) σημασίας του ρήματος (“play”). Το μεταβαλλόμενο δεξί μέρος (η κατάληξη) είναι φορέας γραμματικών πληροφοριών. Στην περίπτωση του *παίζεις* η κατάληξη *-εις* δείχνει μεταξύ άλλων ότι το ρήμα είναι στο δεύτερο ενικό πρόσωπο.

Τα ρήματα της Νέας Ελληνικής φέρουν γραμματικές πληροφορίες όχι μόνο για το πρόσωπο και τον αριθμό, αλλά και για τον χρόνο, την άποψη (ποιόν ενέργειας), την έγκλιση και τη φωνή. Αυτές οι γραμματικές πληροφορίες βασικά εντοπίζονται στην κατάληξη του ρήματος, αλλά μπορεί να εμφανίζονται και στο θέμα του ή ακόμα πριν από το θέμα, είτε ως μέρος του ίδιου του ρήματος είτε ως ξεχωριστή λέξη (θυμηθείτε το άρθρο στην αρχή των ουσιαστικών). Έχουμε λοιπόν να πούμε πολλά για την γραμματική των ρημάτων, και αυτό θα κάνουμε στις επόμενες ενότητες.

2.2.1 Το πρόσωπο, ο αριθμός και το προαιρετικό υποκείμενο

Οι κατηγορίες του προσώπου και του αριθμού είναι, πιστεύω, γνωστές σε όλους, οπότε δεν χρειάζονται εξήγηση. Αυτό που πρέπει να έχετε υπόψη σας όσον αφορά τα Νέα Ελληνικά, είναι ότι το πρόσωπο (πρώτο, δεύτερο, τρίτο) και ο αριθμός (ενικός/πληθυντικός) είναι εμφανή στις καταλήξεις των ρημάτων, γεγονός που κάνει προαιρετικό το υποκείμενο. Ας δούμε και πάλι κάποιους τύπους του νεοελληνικού ρήματος *παίζω* και του αγγλικού ρήματος *to play*.

(9)   παίζω   παίζουμε
      “I play”   “we play”

Βλέποντας τον τύπο *παίζουμε* μπορώ να «διαβάσω» το πρόσωπο και τον αριθμό μέσα στο ίδιο το ρήμα (συγκρίνετε με το *play*, που δεν μας δίνει τέτοιες πληροφορίες). Κατά συνέπεια δεν χρειάζομαι μια αντωνυμία-υποκείμενο όπως το «εγώ» ή το «εμείς» ώστε να πάρω την πληροφορία του προσώπου και του αριθμού. Αν πρέπει λοιπόν να πω “I play basketball” ή “We play basketball” στα Νέα Ελληνικά, θα παρέλειπα το “I” ή το “we” και θα έλεγα το ακόλουθο (η μικρή παύλα υποδεικνύει το ελλείπον υποκείμενο στις νεοελληνικές προτάσεις):

(10a) (-) παίζω μπάσκετ.
      “I play basketball.”

(10b) (-) παίζουμε μπάσκετ.
      We play basketball.”

Ας δούμε όμως τις ακόλουθες προτάσεις:

(11a) **ΕΓΩ** παίζω μπάσκετ.
      “**It’s me** who plays basketball.”

(11b) **Ο ΠΕΤΡΟΣ** παίζει μπάσκετ.
      “**It is Peter** who plays basketball.”

Η αγγλική μετάφραση δείχνει ξεκάθαρα ότι εδώ έχουμε εμφατική (αντιθετική) ανάγνωση (βλ. ενότητα 1.7.3): Ο Πέτρος (και όχι η Κατερίνα για παράδειγμα) είναι

αυτός που παίζει μπάσκετ. Και σε αυτό το περιβάλλον το υποκείμενο (είτε ως αντωνυμία είτε ως ουσιαστικό) είναι αναγκαίο.

Οι εμφατικές προτάσεις 11a-11b αποτελούν μία μόνο εκδοχή της αντιθετικής ανάγνωσης. Ας δούμε τις ακόλουθες προτάσεις:

(12a) Είμαστε στο σχολείο. (-) παίζουμε μπάσκετ.

“We are at school. **We** are playing basketball.”

(12b) Είμαστε στο σχολείο. **Εγώ** παίζω βόλεϊ. **Η Μαρία** παίζει μπάσκετ.

“We are at school. **I** am playing volleyball. **Maria** is playing basketball.”

Το ρήμα *παίζουμε* στο 12a δεν χρειάζεται υποκείμενο, διότι το υποκείμενό του είναι ολοφάνερα το ίδιο με το υποκείμενο της πρώτης πρότασης. Τα ρήματα *παίζω* και *παίζει* στο 12b χρειάζονται υποκείμενο διότι το υποκείμενό τους δεν ταυτίζεται με το υποκείμενο της πρώτης πρότασης. Πιστεύω πως όλοι διακρίνετε εδώ κάποια μορφή αντίθεσης μεταξύ υποκειμένων, που κάνει την πρόταση 12b να μοιάζει με προτάσεις σαν τις 11a-11b.

Τα ρήματα πρέπει να έχουν το ίδιο πρόσωπο και αριθμό με το υποκείμενό τους, είτε παρόν είτε απόν (αλλά προϋποτιθέμενο):

(IX) (Εγώ) παίζω.

(Εμείς) παίζουμε.

Πρόκειται για μια εκδοχή του φαινομένου της συμφωνίας (για άλλες εκδοχές βλ. Κεφάλαιο 5).

Σε αυτό το στάδιο κανένας δεν περιμένει από εσάς να γίνετε ο μάγος του προαιρετικού υποκειμένου (εκτός και αν η μητρική σας είναι μια γλώσσα με προαιρετικό υποκείμενο, όπως τα Ισπανικά ή τα Ιταλικά). Σκοπός της ενότητας ήταν να σας κάνει να αποκτήσετε συνείδηση αυτού του φαινομένου και τίποτα παραπάνω. Να θυμάστε ότι οι φυσικοί ομιλητές ενθουσιάζονται και μόνο που σας ακούνε να μιλάτε Νέα Ελληνικά. Κανένας τους λοιπόν δεν θα παρεξηγηθεί επειδή χρησιμοποιείτε το υποκείμενο παραπάνω από όσο πρέπει.

Τα ρήματα καταγράφονται ως λήμματα στα λεξικά με βάση το πρώτο ενικό πρόσωπο του ενεστώτα. Μην ψάχνετε λοιπόν για το απαρέμφατο του ρήματος, αλλά για αυτό τον τύπο.

Έτσι, το νεοελληνικό ρήμα που αντιστοιχεί στο *to play* λημματογραφείται ως *παίζω*. Για να δείτε ένα αληθινό λήμμα πατήστε εδώ:

http://www.greeklanguage.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.htm

1.

2.2.2 Ο χρόνος και η άποψη

Τα ρήματα κατά βάση περιγράφουν γεγονότα ή καταστάσεις (για λόγους οικονομίας θα χρησιμοποιήσω στο εξής τον όρο «πράξη» και για τα δύο). Οι πράξεις που περιγράφονται από τα ρήματα μπορούν να έχουν χρονική αναφορά, όπως στις επόμενες προτάσεις:

(13a) **Παίζουμε** μπάσκετ.

“We **play** basketball.”

(13b) **Παίξαμε** μπάσκετ.

“We **played** basketball.”

(13c) **Θα παίζουμε** μπάσκετ.

“We **will play** basketball.”

Το να παίζει κανείς μπάσκετ μπορεί να αποτελεί μια πράξη του παρόντος (13a), του παρελθόντος (13b) ή του μέλλοντος (13c). Αυτό είναι με δυο λόγια ο χρόνος.

Το παρόν εδώ νοείται ως η στιγμή της εκφώνησης. Σε αυτό το πλαίσιο, μια παρελθούσα πράξη συνέβη πριν από αυτό τον χρόνο, ενώ μια μέλλουσα πράξη θα συμβεί μετά αυτό τον χρόνο.

Ο χρόνος στα Νέα Ελληνικά δηλώνεται από τις καταλήξεις των ρημάτων αλλά και από ανεξάρτητες λέξεις που προηγούνται του καθαυτού ρήματος, όπως στην περίπτωση του μέλλοντα (πρβλ. τα αγγλικά *will/shall*):

(14) **παίξαμε**   **θα παίζουμε**

“we **played**”   “we **will play**”

Ίσως έχετε ήδη παρατηρήσει ότι το θέμα του ρήματος δεν είναι παντού το ίδιο. Για να εξηγήσω τι μπορεί να σημαίνει αυτό θα πρέπει να εισαγάγω μια νέα γραμματική κατηγορία, αυτή της άποψης. Ας δούμε τις ακόλουθες προτάσεις:

(15a) **Παίξαμε** μπάσκετ.

“We **played** basketball.”

(15b) **Παίζαμε** μπάσκετ.

“We **were playing** basketball.”

Και οι δύο πράξεις περιγράφουν μια πράξη που ανήκει στη βαθμίδα του παρελθόντος. Η πρώτη πρόταση περιγράφει αυτή την πράξη ως συνοπτική (ολοκληρωμένη). Η δεύτερη πρόταση περιγράφει την ίδια πράξη, αλλά αυτή τη φορά ως μη συνοπτική (στη συγκεκριμένη περίπτωση εξελισσόμενη) πράξη. Αυτοί οι διαφορετικοί τρόποι θεώρησης μιας πράξης αποτελούν εκφάνσεις της άποψης.

Η άποψη στα Νέα Ελληνικά συνδέεται σαφώς με το θέμα του ρήματος, όχι με τις καταλήξεις του. Τα ρήματα στις προηγούμενες προτάσεις έχουν ακριβώς τις ίδιες καταλήξεις, οπότε προφανώς η διαφορά άποψης σχετίζεται με τα διαφορετικά θέματα (*παίζ-* έναντι *παίζ-*). Το πρώτο θέμα, που ονομάζεται συνοπτικό, συνδυάζεται εδώ με τις καταλήξεις του παρελθόντος για να σχηματίσει τον ελληνικό συνοπτικό παρελθόντα χρόνο (δηλαδή τον αόριστο). Το δεύτερο, που ονομάζεται μη συνοπτικό, συνδυάζεται εδώ με τις καταλήξεις του παρελθόντος για να σχηματίσει τον ελληνικό μη συνοπτικό παρελθόντα χρόνο (δηλαδή τον παρατατικό). Όπως φαίνεται, οι κατηγορίες του χρόνου και της άποψης συνεργάζονται ώστε να παραγάγουν τους συγκεκριμένους χρόνους της Νέας Ελληνικής, εν προκειμένω τον αόριστο και τον παρατατικό:

(16)	παίζ-αμε	ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ-ΠΑΡΕΛΘΟΝ	➔	ΑΟΡΙΣΤΟΣ
	παίζ-αμε	ΜΗ ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ-ΠΑΡΕΛΘΟΝ	➔	ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ

Δεν θα προχωρήσω περαιτέρω στην ανάλυση του χρόνου και της άποψης. Αυτό που θέλω να κρατήσετε είναι το εξής: Αυτά τα θέματα (συνοπτικό και μη συνοπτικό) είναι βασικά για τον σχηματισμό κάθε πιθανού ρηματικού τύπου κάθε πιθανού νεοελληνικού ρήματος. Για να το πω πιο απλά: Στον βαθμό που γνωρίζετε αυτά τα

θέματα (και τις κατάλληλες καταλήξεις φυσικά), δεν θα συναντήσετε δυσκολίες με το ελληνικό ρηματικό σύστημα.

Πώς μπορεί κανείς να μάθει αυτά τα θέματα; Είναι πολύ απλό. Το μη συνοπτικό θέμα αποτελεί τη βάση για τον σχηματισμό του ενεστώτα, οπότε το μαθαίνετε αυτομάτως με κάθε καινούριο ρήμα που συναντάτε. Το συνοπτικό θέμα αποτελεί τη βάση για τον σχηματισμό άλλων χρόνων όπως ο αόριστος και ο μέλλοντας, οπότε το μαθαίνετε με όποιον από τους δύο χρόνους διδάχτετε πρώτο. Σε αυτό το βιβλίο, πληροφορίες για το συνοπτικό και το μη συνοπτικό θέμα θα βρείτε στα Κεφάλαια 4, 8, 9 και στο Παράρτημα.

2.2.3 Η τροπικότητα και η έγκλιση

Ας δούμε τις ακόλουθες προτάσεις:

(17a) **Παίζω** μπάσκετ.

“I play basketball.”

(17b) **Μπορώ να παίζω** μπάσκετ.

“I am able to / I can play basketball.”

(17c) **Πρέπει να παίζω** μπάσκετ.

“I have (I must/I should/I ought ...) to play basketball.”

(17d) **Μπορεί να παίζω** μπάσκετ.

“I might play basketball.”

Όλες οι προηγούμενες προτάσεις αναφέρονται στην ίδια πράξη («παίζω μπάσκετ»). Διαφοροποιούνται όμως σημαντικά στον τρόπο θεώρησης αυτής της πράξης. Στην πρώτη πρόταση η πράξη εμφανίζεται σαν γεγονός. Στις άλλες τρεις προτάσεις η πράξη εμφανίζεται ως μη γεγονός, είτε με τη μορφή μιας ικανότητας (17b), είτε με τη μορφή μιας υποχρέωσης ((17c), είτε με τη μορφή της πιθανότητας (17d). Οι τρόποι αυτοί θεώρησης μιας πράξης αποτελούν εκφράσεις της τροπικότητας.

Στα Νέα Ελληνικά η τροπικότητα αποτυπώνεται στις διαφορετικές εγκλίσεις του ρηματικού συστήματος. Η οριστική (*παίζω*) είναι η έγκλιση που αναφέρεται κατεξοχήν σε γεγονότα, ενώ η υποτακτική (*να παίζω*) αναφέρεται σε μη γεγονότα, όπως ικανότητες, υποχρεώσεις ή πιθανότητες. Υπάρχουν και άλλες εγκλίσεις που θα παρουσιάσουμε αργότερα. Προς το παρόν θα πρέπει να σημειώσω ότι η υποτακτική (που χονδρικά αντιστοιχεί στο αγγλικό απαρέμφατο) είναι εξίσου σημαντική με την

οριστική για την επικοινωνία, κατά συνέπεια αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι των βασικής ύλης για τα επίπεδα A1-A2 (βλ. Κεφάλαιο 9).

2.2.4 Η φωνή

Προτάσεις όπως *I go home* ή *I am coming from school* στα Αγγλικά είναι ουσιώδεις για την καθημερινή επικοινωνία. Κατά συνέπεια ρήματα με τη σημασία “to go” ή “to come” είναι βασικά στην εκμάθηση μιας γλώσσας και συνήθως τα συναντάμε στα πρώτα κεφάλαια κάθε σχετικής μεθόδου. Ας δούμε τώρα τα νεοελληνικά αντίστοιχα αυτών των ρημάτων:

(18) πάω (“to go”) / έρχομαι (“to come”)

Τα δύο αυτά ρήματα αποτυπώνουν τη διάκριση της φωνής στα Νέα Ελληνικά. Η φωνή διαιρεί τα ρήματα σε δύο βασικές ομάδες κλίσης. Το ρήμα *πάω* αντιπροσωπεύει την «ενεργητική» φωνή. Το ρήμα *έρχομαι* αντιπροσωπεύει την «παθητική» (ή «μεσοπαθητική») φωνή. Κάθε νεοελληνικό ρήμα πρέπει να ανήκει σε μία από τις δύο αυτές ομάδες σύμφωνα με την κατάληξή του στο πρώτο πρόσωπο του ενεστώτα (δηλαδή ως λήμμα του λεξικού).

Η γραμματική ορολογία μπορεί να προκαλέσει σε αυτό το σημείο παρανοήσεις (φαντάζομαι πως όλοι έχετε κάνει δεκάδες ασκήσεων για την παθητική φωνή στα Αγγλικά), για αυτό πρέπει να σημειώσω το εξής: Ο όρος «φωνή» όπως χρησιμοποιείται εδώ έχει σχέση με τη μορφή των ρημάτων και όχι με τη σημασία τους. Το ρήμα *έρχομαι* χαρακτηρίζεται «παθητικό» λόγω της κατάληξής του, όχι λόγω της σημασίας του (προσωπικά δεν βλέπω τίποτα το παθητικό σε ένα ρήμα κίνησης). Το ίδιο ισχύει και για άλλα «παθητικά» ρήματα σαν τα ακόλουθα:

(19) είμαι (“to be”) / θυμάμαι (“to remember”)

Στα επίπεδα A1-A2 το βάρος πέφτει στα «ενεργητικά» και όχι στα «παθητικά» ρήματα. Παρ’ όλα αυτά δεν θα αποφύγετε βασικά «παθητικά» ρήματα όπως τα *είμαι*, *έρχομαι*, *θυμάμαι*. Σχετικά με τα τελευταία θα πρέπει να λάβετε υπόψη τα ακόλουθα:

- Τα «ενεργητικά» και τα «παθητικά» ρήματα δομούνται από τα ίδια γραμματικά χαρακτηριστικά. Όπως τα «ενεργητικά» ρήματα, έτσι και τα «παθητικά» φέρουν πληροφορίες για το πρόσωπο, τον αριθμό κ.ο.κ. Όπως τα «ενεργητικά» έτσι και τα

«παθητικά» ρήματα σχηματίζονται με βάση ένα συνοπτικό και ένα μη συνοπτικό θέμα. Κατά συνέπεια ό,τι έχουμε πει στις ενότητες 2.2.1-2.2.3 ισχύει και για την «παθητική» φωνή.

- Οι καταλήξεις των δύο φωνών φαίνονται τελείως διαφορετικές, αλλά στην πραγματικότητα δεν είναι και τόσο. Όπως θα ανακαλύψετε προς το τέλος του επιπέδου A1-A2 το νεοελληνικό ρηματικό σύστημα βασίζεται στην αρχή της οικονομίας: ανακυκλώνει τις καταλήξεις αλλάζοντας άλλα συστατικά του ρήματος (όπως το θέμα, δείτε πάλι τα 15a-15b) ώστε να παραγάγει μια μεγάλη ποικιλία ρηματικών τύπων. Κατά συνέπεια η εκμάθηση του ελληνικού ρηματικού συστήματος βασίζεται περισσότερο στη λογική και λιγότερο στην απομνημόνευση. Στον βαθμό που κατανοείτε ορισμένους κανόνες και απομνημονεύετε κάποιες σειρές καταλήξεων, θα είστε σε θέση να τα βγάλετε πέρα με τα νεοελληνικά ρήματα.

Τρώγοντας στον δρόμο

Το φαγητό που μπορούμε να αγοράσουμε και να φάμε στον δρόμο έρχεται να μας θυμίσει τις διακρίσεις γένους στα Νέα Ελληνικά: Ένα αρσενικό (*ο γύρος*), ένα θηλυκό (*η τυρόπιτα*) και ένα ουδέτερο (*το κουλούρι*) αποτελούν τη βασική τριάδα του νεοελληνικού πρόχειρου φαγητού.

Το *κουλούρι* και η *τυρόπιτα* καταναλώνονται σαν πρωινό, έστω και αργοπορημένο (οι περισσότεροι Έλληνες πίνουν καφέ το πρωί και τρώνε κάτι γύρω στις 11.00 π.μ.). Το *κουλούρι*, ένα δαχτυλίδι από ζύμη ψωμιού πασπαλισμένο με σουσάμι (μοιάζει κάπως με το νεοϊορκέζικο μπέγκελ) πουλιέται από πλανόδιους ή στους φούρνους. Η *τυρόπιτα* είναι η πιο δημοφιλής εκδοχή *πίτας*, που είναι κατά βάση ένα ψημένο σάντουιτς από ζύμη τάρτας ή ζύμη σε λεπτά φύλλα. Αυτό το σάντουιτς μπορεί να έχει διαφορετικά είδη γέμισης, που δίνουν σε κάθε *πίτα* το όνομά της (για παράδειγμα η *σπανακόπιτα* είναι πίτα με γέμιση σπανάκι). Όλα τα είδη *πίτας* πουλιούνται στους φούρνους ή σε ειδικά μαγαζάκια (λέγονται *τυροπιτάδικα*, επειδή η *τυρόπιτα* είναι ο κορυφαίος εκπρόσωπος του είδους).

Αντίθετα με το *κουλούρι* και την *τυρόπιτα*, ο *γύρος* καταναλώνεται σαν μεσημεριανό ή βραδινό. Αποτελείται από λεπτές λωρίδες ψητού κρέατος, οι οποίες κόβονται από ένα τεράστιο ρολό που γυρίζει πλάι στη φωτιά περασμένο σε μια κάθετη σούβλα (η λέξη *γύρος* παράγεται από το ρήμα *γυρίζω*). Ο *γύρος* σερβίρεται μέσα σε *πίτα* (εδώ σημαίνει επίπεδη ζύμη ψωμιού) συνήθως με ντομάτα, κρεμμύδι σε φέτες και *τζατζίκι* (μια πηχτή σάλτσα φτιαγμένη με γιαούρτι, αγγούρι, ξίδι, λάδι και μπόλικο σκόρδο). Ο *γύρος* πουλιέται σε ειδικά μαγαζιά (που συνήθως ονομάζονται *σουβλατζίδικα*).

Όποιες κι αν είναι οι προτιμήσεις σας, να θυμάστε το εξής: Η *τυρόπιτα* και το *κουλούρι* είναι πρωινό φαγητό, ο *γύρος* είναι μεσημεριανό και βραδινό φαγητό. Φυσικά και μπορείτε να φάτε *κουλούρι* το απόγευμα ή *γύρο* το πρωί, αλλά δεν θα είναι τόσο φρέσκα και γευστικά όσο όταν καταναλώνονται στην ώρα τους.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Εκτός από τη λεξική σημασία τους, τα νεοελληνικά ουσιαστικά και ρήματα φέρουν πλήθος γραμματικών πληροφοριών στο εσωτερικό τους, κυρίως μέσω των καταλήξεών τους. Στο κεφάλαιο 2 παρουσιάζονται βασικά γραμματικά χαρακτηριστικά των ουσιαστικών και των επιθέτων, όπως το γένος ή η πτώση (για τα ουσιαστικά) ή ο χρόνος και η άποψη (για τα ρήματα).

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ

ουσιαστικά, ρήματα, κλίση, θέμα/κατάληξη, γραμματικά χαρακτηριστικά, αριθμός, πρόσωπο, γένος, πτώση, άποψη (ποιόν ενέργειας), χρόνος, τροπικότητα/έγκλιση, φωνή, προαιρετικό υποκείμενο

